

РЕЦЕНЗИЯ

от доцент доктор Милена Митева Мутафчиева
Нов български университет, Департамент „Когнитивна наука и
психология“

Научно направление 3.2. Психология

върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност професор по професионално направление 3.2. Психология, обявен в Държавен вестник, бр. 87 от 17.10.2023 г. за нуждите и на щатно място в департамент „Когнитивна наука и психология“ към Магистърски факултет, Нов български университет.

с кандидат доцент доктор Елена Петрова Андонова

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания

Кандидатът доц. д-р Елена Андонова отговаря на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.2. Психология, формулирани в Правилника за приложение на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ). Справката за самооценката на кандидата е попълнена изчерпателно и информативно и е подкрепена с необходимото библиографско описание на публикациите и цитиранията.

II. Изследователска дейност и резултати

Доц. д-р Елена Андонова кандидатства за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.2. Психология с един основен хабилитационен монографичен труд:

1. Андонова, Е. (2022). Ранно езиково развитие. Граматика. София: Издателство на НБУ. ISBN-978-619-233-205-1.

В допълнение са представени 30 публикации.

1. [Оценка на монографичния труд, включваща оценка на научноприложимите приноси на автора](#)

Представеният от доц. д-р Елена Андонова монографичен труд е в обем от 144 стр., включително приложенията. Съдържа увод, 7 глави, заключение, използвана литература и две приложения.

Книгата представлява естествено продължение на предходната монография на Елена Андонова, която описва ранното лексикално развитие. В настоящата монография доц. Андонова разглежда граматиката и линиите на развитието ѝ в ранното детство, очертани върху голяма извадка (над 500) български деца. Описани са допълнителни анализи на данни, събрани с въпросника ВЕРБА-2 за оценка на езиковото развитие на деца между 16 и 30 месеца. Представени са интересни резултати за постиженията на децата по възраст, социо-икономически статус на родителите, връзката на лексикалното развитие с развитието на граматиката, влиянието на пола и други. Всички тези анализи са поставени в контекста на подобни изследвания с други езици и култури и опит да се намерят между-езикови и между-културни тенденции, както и общи тенденции в езиковото развитие на децата.

В увода Елена Андонова обосновава интереса си към областта на ранното детско езиково развитие, смисълът на подобни изследвания и монографии поради липсата на данни за езиковото развитие на български език и дефинира целите на монографията.

Във втората глава е представен теоретичен обзор на различните подходи за усвояването на езика от гледна точка на обяснителните конструкции и механизми, които стоят в основата на този процес.

Глава 3 описва изследователските методологии, на която е основано описаното в монографията изследване, а именно родителските въпросници за езиково развитие на Макартър Бейтс. Описани са нейните предимства, добри психометрични характеристики, представен е въпросникът ВЕРБА 2 – Въпросник за езиково развитие – Българска адаптация за родители на деца от 16 до 30-месечна възраст.

Глави 4 представя характеристиките на извадката, периода на събиране на данни, критерии за изключване на определени участници от окончателния анализ на данни. Прави много добро впечатление детайлното описване на въпросните критерии, което показва много високо ниво на изследователска култура.

Глава 5 описва анализите на възрастовите различия при усвояването на граматични морфеми, употребата на множествено число при съществителни имена, употребата на морфеми за число и лице в сегашно, минало и бъдеще време, представки и т.н. Представен е и анализ на развитието на синтаксиса.

Глава 6 описва влиянието на различни социо-демографски фактори като образованието на майката, полът на детето и поредността на раждането. Глава 7 прави връзка между развитието на лексиката и граматиката в българската извадка от деца.

Заклучението прави ясно и фокусирано обобщение на получените резултати и ползите от тях.

Ще се опитам да обобщя множеството приноси на монографията в няколко основни такива:

- Монографията представлява естествено продължение на предходната монография на Елена Андонова и я допълва по един задълбочен и различен начин.
- Представя задълбочен анализ на граматиката на няколкостотин деца от българска извадка, което е рядкост в български публикации.
- Предлага задълбочен теоретичен обзор на теориите за развитието на езика, който може да се ползва от студенти и преподаватели.
- Поставя важни изследователски въпроси за бъдещи изследвания.

- Очертава фактори на средата, които имат връзка с развитието на граматиката като образование на майката и поредност на раждане на детето в семейството.
- Психолингвистични публикации на български език са рядкост, още повече изследвания с толкова много деца в ранна детска възраст.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации

Част от останалите приложени публикации, с които доц. д-р Елена Андонова участва в този конкурс са 10 англоезични публикации, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни за научна информация, като в 2 от публикациите тя е единствен автор, а 8 от тях са в съавторство. Представени са и 19 статии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в колективни токове, от които 9 са самостоятелни, а 10 в съавторство, и една студия в съавторство, публикувана в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

Приложените публикации ясно показват последователните изследователски интереси на кандидата, които могат да бъдат обобщени основно в няколко области. Основната засяга ранното езиково развитие на децата, усвояващи български език. Част от целите на Елена Андонова е създаването на инструмент с добри психометрични характеристики за изследването на ранното езиково развитие. Смятам, че създаването и апробирането на психологически инструменти за изследване на деца е от изключително научно и практическо значение за България поради липсата на достатъчно налични такива, които са стандартизирани по необходимите изисквания на психометрията. Интересите на Андонова са в очертаването на траекторията и етапите на типичното езиково развитие, както и изследването на между-културни и между-езикови сравнения, влиянието на социо-демографските фактори върху езиковото развитие. Друга област от изследвания има практически принос като създаването на инструмент за оценка на академичната мотивация на български ученици от 5 до 12 клас и проучване на нуждите на семейства с деца от аутистичния спектър с цел постигане на по-добра интеграция на тези деца. Липсата

на достатъчно изследвания и прилагането им в практиката определят приносите на Елена Андонова като значими и показват висока методологична и теоретична компетентност.

Третата област на изследователски интереси засяга пространствената комуникация и познание. Тук приносите на Елена Андонова могат да бъдат определени както като методологични (чрез разработването на оригинални експериментални дизайни за изследването на диалоговото общуване), така и като научни, тъй като откриват какво е влиянието на партньора в диалога при избора на пространствена схема, при описанието на маршрути и при описанието на взаимното местоположение и ориентация на обекти.

И не на последно място оригиналният принос към психологията на обработка на езикова информация от възрастни, където се установяват взаимодействия между граматичния род на думата в българския език и пола на изследваното лице в различни задачи като повтаряне и класификация, задачи за пространствена перспектива и сравнение на визуални стимули с изречения.

В обобщение, приносите на доц. д-р Елена Андонова в областта на психолингвистиката и ранното детско езиково развитие са безспорни и значими, както от гледна точка на фундаментални научни изследвания, така и от методологична гледна точка при разработването на оригинални експериментални дизайни.

3. Цитиране от други автори

Доц. Елена Андонова посочва 37 цитирания, от които всички в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни токове.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката

Д-р Елена Андонова е участвала в 2 национални и 4 международни проекти и е била ръководител на 8 проекта. Основните постижения на част от проектите е

създаването на инструмент за оценка на ранно езиково развитие и изследване на между-езикови и между-културни различия, както и създаването на инструменти за оценка на мотивацията на ученици. Прави впечатление богатият опит на Елена Андонова в международни изследователски екипи. Резултатите от проектите са с широко приложение в оценката на готовността за постъпване в детска градина (скала за езиково развитие на деца на 36-42 месеца в Скрининг-тест за оценка на 3-годишни деца) и оценката на академичната мотивация на ученици, прилаган в мрежата на училища на фондация „Заедно в час“.

III. Учебна и преподавателска дейност

1. Аудиторна и извън-аудиторна заетост, работа в електронния обучителен модул "MOODLE – НБУ", осигуряване на студентски практики и стажове, работа със студенти и докторанти.

Доц. д-р Елена Андонова води редица курсове в бакалавърските програми по психология на български и на английски език и в магистърските програми „Психология на развитието“, „Когнитивна наука“ и „Технологии в писмения и устния превод“, като голяма част от курсовете са на английски език. Елена Андонова е създала авторски материали, качени в „MOODLE-НБУ“ по 13 курса и е ангажирана с постоянното им обновяване в съответствие с новите публикации в науката. Тя е ръководител на множество бакалавърски и магистърски тези, както и на двама успешно защитили докторанти. Има съвместни публикации и участия в конференции с част от студентите и е осигурила практика с кредити на студенти от МП „Психология на развитието“. В допълнение, Елена Андонова е била член в десетки комисии за защита на емпирични разработки, бакалавърски и магистърски тези, както и комисии за държавен изпит. Редовно участва в департаментните съвети, в обсъждането на промени в съществуващите програми в департамента, както и в създаването на нови (бакалавърска програма по психология на английски език).

2. Работа с Еразъм-студенти.

Елена Андонова е преподавател в редица курсове на английски език, както в бакалавърската програма на английски език (PSY104, PSYE114, PSYE315, PSYE405), така и в МП „Когнитивна наука“ (COGM101, COGM016, COGM911), които са посещавани от Еразъм студенти.

3. Оценки от анкетите на студентите.

Средната оценка от анкетата за удовлетвореност на студентите от курсовете, водени от Елена Андонова през последните 10 семестъра е мн. добър 4,36 (от макс. 5), което показва висока обща удовлетвореност от водените от нея курсове.

IV. Административна и обществена дейност

1. Участие в колективни органи на управление на НБУ

Елена Андонова е била член на множество комисии към магистърски факултет, член на Факултетния съвет на МФ, член на Академичния съвет на НБУ от 2013 до 2020 г., както и директор на магистърските програми в департамента. От 2016 до 2020 г. тя е ръководител на департамент „Когнитивна наука и психология“ и в продължение на 10 години е ръководител на Изследователския център по когнитивна наука.

2. Обществена активност

Елена Андонова е водила редица публични лекции от името на НБУ в България и в чужбина. Организираща е 3 издания на конференцията „Ранно детско развитие: наука и практика“ в НБУ, 10 издания на международната лятна школа по когнитивна наука. През 2022 г. със заповед на Министъра на образованието и науката е включена в междуинституционална работна група за универсален подход за оценка на детското развитие. От 2023 г. е включена и в постоянната междуведомствена работна група за планиране и координиране на политиките за ранно детско развитие към Министерски съвет. В допълнение тя е член на две от най-престижните международни организации в областта на когнитивната психология –

Cognitive Science Society и European Society for Cognitive Psychology. Може да се твърди, че Елена Андонова има ясно изявена обществена активност посветена на създаването и прилагането на професионални практики с висок стандарт в областта на ранното детско развитие.

3. Привличане на студенти в програмата

Смея да твърдя, че програмите на департамент „Когнитивна наука и психология“ нямат нужда от привличането на допълнителни студенти, но въпреки това искам да отбележа, че доц. Андонова с високите си изследователски постижения и задълбочената си работа със студенти със сигурност е привлякла нови такива, особено в МП „Когнитивна наука“ и МП „Психология на развитието“.

V. Лични впечатления

Познавам Елена Андонова от постъпването си като хоноруван преподавател в НБУ през 1997 г. Тъй като изследователските интереси и на двете ни са областта на ранното детско развитие, през годините сме работили и продължаваме да работим по много съвместни проекти, заедно обсъждаме и изготвяме промени в МП „Психология на развитието“, непрекъснато консултираме заедно студенти. Смятам, че тя е колега със завиден изследователски капацитет, изключително отзивчива да даде професионално мнение и подкрепа, много отговорна и отдадена на академичната дейност. Отличната ѝ компетентност и високи професионални стандарти я правят един от изявените и високо ценени колеги в областта на детското развитие в България.

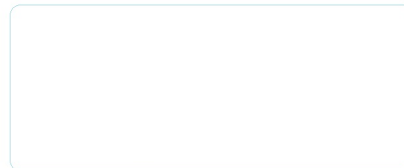
VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Нямам.

VII. Заключение

Доц. д-р Елена Андонова е преподавател с голям опит и изключителен изследователски потенциал. Намирам, че е напълно подходящ кандидат за заемане на длъжността, обявена в настоящия конкурс. Нейната кандидатура отговаря на изискванията на Закона за Развитието на академичния състав. Препоръчвам на

членовете на уважаемото жури да я предложат за избиране на длъжност „професор“ по професионално направление 3.2. Психология в департамент „Когнитивна наука и психология“, Магистърски факултет, НБУ.

гр. София

доц. д-р Милена Мутафчиева

10.02.2024